

*Сологуб Артем Михайлович,
аспірант Державної установи
«Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова НАН України»,
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ І ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

У статті було поставлено і вирішено завдання: розглянути особливості процесів формування правового забезпечення енергоефективності і використання альтернативних джерел енергії в Україні, визначити перспективи подальшого розвитку цих процесів.

Вказано на важливість і незамінність для економіки держави і її суб'єктів сфери енергетики. Визначено і схарактеризовано особливості процесів формування правового забезпечення енергоефективності і використання альтернативних джерел енергії в Україні. Наведено процеси формування відповідного законодавства з початку 1990-х років до сьогодні, утворення реорганізації і ліквідації державних органів регулювання відносин у сфері енерговиробництва та енергопостачання. Виявлено тенденції та особливості названих процесів: 1) вартість електричної та іншої енергії для державних та комунальних органів і підприємств, суб'єктів господарювання і домогосподарств постійно зростає, стимулюючи усіх запроваджувати енергозберігаючі технології і зменшувати споживання; 2) стимулюється видобуток (генерування) енергії з альтернативних джерел та перехід на споживання такої енергії через встановлення достатньо високих «зелених» тарифів; 3) потреба у захисті економічних інтересів держави сформуvala стратегію зниження «зелених» тарифів для домогосподарств і суб'єктів господарювання залежно від моменту введення в експлуатацію енергоустановок (більший розмір «зеленого» тарифу для діючих виробників енергії у нових постановках НКРЕКП, порівняно з попередніми, пов'язаний з індексацією на рівень інфляції); 4) декарбонізація транспортного сектору економіки забезпечується наданням митних і податкових пільг виробникам та імпортерам електромобілів та електродвигунів до них. Зроблено висновок про подальше поглиблення наведених процесів і тенденцій, а також про подальше поглиблення імплементації прогресивних норм законодавства ЄС та окремих країн-членів ЄС у бік посилення енергозбереження та підвищення ступеня ефективності енергокористування. Еволюційними або революційними способами будуть змінюватися способи генерування енергії, а тому і правове стимулювання їх швидкого та ефективного запровадження.

Ключові слова: енергоефективність, енергозбереження, альтернативні джерела енергії, суб'єкт господарювання, домогосподарство, «зелений» тариф, правове регулювання, НКРЕКП, ліцензування, природна монополія, електромобіль, податкові пільги, видобуток (генерування) енергії, декарбонізація.

Постановка проблеми. Якби постало завдання схарактеризувати сучасну світову, регіональну, національну чи будь-яку галузеву економіку одним прикметником, то таким прикметником стало б слово «енергозалежна». Вартість електроенергії, без перебільшення, закладено у собівартість кожного товару, роботи чи послуги, що виробляється, виконується чи надається з метою отримання

прибутку або кінцевого споживання. Країни, які витрачають менше електроенергії на обігрів чи охолодження приміщень і продукції, на освітлення робочих місць, на транспортування сировини, палива, напівфабрикатів, готової продукції та інших товарно-матеріальних цінностей, отримують значні конкурентні переваги над іншими. Так само суб'єкти господарювання (зокрема суб'єкти бізнесу) таких країн отримують переваги над конкурентами з інших країн.

Важливість енерговиробництва та енергопостачання для України, її економіки та домогосподарств є неоціненною. Саме через це російський агресор неодноразово намагається знищити українські електростанції, електромережі, генеруючі і розподільчі потужності та ін. А це є зайвим підтвердженням як важливості енерговидобутку та енергопостачання, так і необхідності пошуку й запровадження оптимальної схеми правового забезпечення енергоефективності української економіки, як і генерування та використання альтернативних джерел енергії. Серед іншого це дасть змогу зробити ретроспективний аналіз врегулювання відповідних відносин, формування відповідного законодавства та утворення державних органів із спеціальною компетенцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці правового забезпечення енерговидобутку, енергопостачання та запровадження видобутку і використання енергії з альтернативних джерел присвячували увагу відомі і менш відомі українські вчені і практики. У роботах 1990-х років відбувалося утвердження власного законодавства про енерговиробництво та енергозбереження. У 2000 році уже ставилися питання правового забезпечення постачання електроенергією [1], у 2002 році Д. Липницький розглядав співвідношення податкового законодавства та законодавства про енергозбереження [2], а В. Цаплін – європейські перспективи в енергетиці [3]. О. Беяневич у 2005 році розглядала аспекти відповідальності споживача в договірних відносинах енергопостачання [4]. Б. Деревянко у 2009 році пропонував структуру програми використання енергії з альтернативних джерел [5]. О. Битяк у 2010 році завершив дослідження господарсько-правового забезпечення функціонування електроенергетичного ринку України [6]. У роботі В. Накоренко 2011 року було піднято проблеми цивільно-правового регулювання постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу [7], Г. Джумагельдієва у 2011–2012 роках досліджувала аспекти енергозбереження та розвитку альтернативної енергетики [8; 9; 10], Ю. Ващенко у 2012–2015 роках досліджувала адміністративно-правові аспекти енергопостачання [11; 12]. Питання енергетичної безпеки України розглядалися у 2014 році [13]. Н. Єремєєва у 2017 році досліджувала сутність і структуру енергопростору [14], а В. Криворучко – договірні аспекти енергопостачання [15]. У 2018 році С. Грудницька і Л. Руденко проводили порівняльний аналіз правового регулювання ринків електричної енергії в Україні та інших країнах [16] і забезпечення дотриман-

ня правил стандартизації у сфері енергетики [17]. У 2020–2022 роках Б. Дерев'яно досліджував законодавство України про «зелені» тарифи на електричну енергію [18] та стимулювання використання «зеленої» енергії у транспортній сфері України [19]. Аналогічні наведені питання ставили перед представниками законодавчої і виконавчої влади України й інші дослідники. Проте проблематика правового забезпечення енергоефективності і посилення використання альтернативних джерел енергії в Україні все ще потребує нових досліджень із пропозицією як прогнозованих, так і радикальних рішень.

Постановка завдання. Завдання роботи – розглянути особливості процесів формування правового забезпечення енергоефективності і використання альтернативних джерел енергії в Україні, визначити перспективи подальшого розвитку цих процесів.

Виклад основного матеріалу. Із відновленням незалежності України у 1991 році постало завдання формування власного ефективного законодавства у сфері виробництва та постачання суб'єктам господарювання, суб'єктам бізнесу, що почав формуватися, державним установам і населенню електроенергії. Тому не випадковим є прийняття 1 липня 1994 року Законом України «Про енергозбереження», який і визначав правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян [20]. Цей Закон загалом можна вважати перспективним для свого часу. Він виконав своє завдання і відносно нещодавно – 21 жовтня 2021 року – був замінений Законом України «Про енергетичну ефективність» [21].

Українська енергетика є складною. Видобуток енергії здійснюється тепловими електростанціями (ТЕС), в яких теоретично і часто практично спалюються речовини, що складаються із вуглеводнів – вугілля, нафта, газ, торф та ін., внаслідок чого отримується електроенергія. Також значна частка електроенергії в Україні видобувається атомними електростанціями (АЕС), у реакторах яких здійснюється розщеплення урану і вивільнення колосальної енергії, яка перетворюється на електричну. До того ж в Україні працюють десятки великих (на Дніпрі), середніх і малих (на менших річках і інших водних об'єктах) гідроелектростанцій, де енергія течії води перетворюється на електроенергію. Також поступово розвивається альтернативна енергетика.

Загалом видобуток електроенергії, як і теплової чи іншої енергії, а також постачання її державному і комунальному сектору, суб'єктам господарювання та домогосподарствам тощо підпадають під визначення природних монополій, наведене у частині першій статті 1 Законі України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року: «природна монополія – стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутнос-

ті конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги)» [22]. Сьогодні частиною першою статті 5 «Сфери діяльності суб'єктів природних монополій» серед тринадцяти названих сфер до сфери енергетики прямо чи побічно можна віднести сім таких сфер:

- транспортування нафти і нафтопродуктів трубопроводами;
- транспортування природного і нафтового газу трубопроводами;
- розподіл природного і нафтового газу трубопроводами;
- зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності із зберігання природного газу (ліцензійними умовами);
- передачі електричної енергії;
- розподілу електричної енергії (передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами;
- транспортування теплової енергії [22].

Зрозуміло, що названі вище сфери належали до природних монополій і до прийняття відповідного Закону України «Про природні монополії». А тому врегулювання відносин у них мало здійснюватися спеціалізованими державними органами – національними комісіями регулювання природних монополій – державними колегіальними органами, які утворюються та ліквідуються Президентом України. Відповідно 8 грудня 1994 року Указом Президента України було утворено Національну комісію з питань регулювання електроенергетики (НКРЕ) [23]. 21 квітня 1998 року Указом Президента України цей орган було перейменовано на Національну комісію регулювання електроенергетики України (НКРЕ). І цим же Указом було затверджено Положення про Національну комісію регулювання електроенергетики України [24]. 23 листопада 2011 року Указом Президента України НКРЕ було ліквідовано [25]. Цього ж дня було утворено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (НКРЕ). Тобто повноваження нового органу регулювання діяльності природних монополій було розширено з електроенергетики до енергетики загалом. І цим же Указом Президента України було затверджено Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики [26]. Але і цей новий державний орган чекала доля попередників. 27 серпня 2014 року Указом Президента України цей орган було ліквідовано [27]. Цього ж дня, 27 серпня 2014 року, Указом Президента України було утворено новий державний орган, компетенція

якого, крім сфер енергетики, поширилася на комунальні послуги, – Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) [28]. 22 вересня 2016 року правовий статус НКРЕКП було закріплено на рівні Закону України [29]. Очевидно, що перманентні реорганізації НКРЕ та НКРЕКП відбувалися і відбуваються до сьогодні не без причини. Тому і науковці приділяли увагу дослідженню цих процесів [30].

Правове регулювання відносин у сфері електроенергетики та енергетики загалом здійснюється не лише законами, указами Президента, актами НКРЕ (НКРЕКП). КМУ як найвищий орган виконавчої влади держави у межах своєї компетенції також визначає окремі правила діяльності у цих сферах. Так, можна згадати постанову КМУ від 29 квітня 1999 року, якою врегульовується видача ліцензій НКРЕ [31], і постанову КМУ «Про порядок накладення на суб'єктів господарської діяльності штрафів за порушення законодавства про електроенергетику» від 21 липня 1999 року, якою визначено правила накладення штрафів в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання [32].

За часів більш ніж двадцятирічної діяльності НКРЕ та НКРЕКП прийняло сотні нормативних документів, якими визначалися правила діяльності на певному ринку енергетики [33; 34] та ін., ліцензійні умови [35–41] та ін. НКРЕКП перманентно веде й оновлює Реєстр суб'єктів природних монополій, які провадять господарську діяльність у сфері енергетики [42].

Крім НКРЕ (НКРЕКП), важливу роль у сфері електроенергетики з 5 травня 2000 року [43] до 1 липня 2019 року відіграло державне підприємство «Енергоринок», яке поміж виконанням інших важливих функцій, виступало монопольним оптовим покупцем електроенергії від її генераторів.

Наприкінці 1990-х років спочатку в економічно розвинених країнах світу та Європи, а пізніше – і в інших, почався поступовий перехід до виробництва та використання енергії з альтернативних джерел. У 2001, 2003, 2009 та пізніших роках було прийнято декілька відповідних директив Європейського Парламенту і Ради [44]. 20 лютого 2003 року було прийнято Закон України «Про альтернативні джерела енергії», який «визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі» [45]. Норми цього Закону та інших законодавчих і підзаконних актів дали змогу розвивати «зелену» енергетику у багатьох галузях та сферах економіки України. Та і тут відбувається постійний розвиток. На прикладі сфери транспорту можна помітити орієнтацію на вирощування ріпаку та виробництво біобензину на початку 2000-х років; переорієнтацію на використання електромобілів у другій половині 2010-х; повільну появу автомобілів із двигунами внутрішнього згорання, які працюють на воді, у наші часи.

24 вересня 2010 року було підписано, а 15 грудня 2010 року ратифіковано Протокол про приєднання України до Енергетичного Співтовариства [46], а 13 квітня 2017 року прийнято спеціальний Закон у сфері електроенергетики – «Про ринок електричної енергії» [47]. Станом на сьогодні декілька стратегій розвитку українського ринку електричної енергії були скасовані або змінені. Більшою мірою проводиться орієнтація на положення енергетичних стратегій та програм ЄС щодо розвитку енергетичної сфери в умовах формування загальноєвропейського ринку електроенергії [48].

У сучасних умовах формування правового забезпечення енергоефективності і використання альтернативних джерел енергії НКРЕКП продовжує процеси контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов згідно із відповідною своєю постановою від 14 червня 2018 року із змінами, зокрема і 2024 року [49]. До того ж НКРЕКП кілька разів на рік приймає постанови, якими встановлює «зелені» тарифи на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств. Із прийняттям кожної нової постанови попередня втрачає чинність. Так, втратила чинність відповідна постанова НКРЕКП від 28 червня 2024 року № 1237 [50], а чинною є постанова НКРЕКП від 24 вересня 2024 року № 1663 [51], яка втратить чинність із прийняттям наступної. Порівняння положень усіх постанов НКРЕКП із назвою «Про встановлення “зелених” тарифів на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств» вказує на постійне зниження розміру «зеленого» тарифу на електричну енергію, вироблену з енергії певного природного ресурсу (– енергії сонячного випромінювання генеруючими установками приватних домогосподарств, встановлена потужність яких не перевищує 30 кВт; – енергії вітру генеруючими установками приватних домогосподарств, встановлена потужність яких не перевищує 30 кВт; – енергії сонячного випромінювання генеруючими установками приватних домогосподарств, встановлена потужність яких не перевищує 50 кВт, за умови їх розташування на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних споруд; – енергії вітру генеруючими установками приватних домогосподарств, встановлена потужність яких не перевищує 50 кВт; – енергії вітру та сонця на комбінованих вітро-сонячних генеруючих системах приватних домогосподарств, встановлена потужність яких не перевищує 50 кВт) залежно від моменту введення в експлуатацію енергоустановок. Чим пізніше вводяться в експлуатацію енергоустановки, тим меншим є розмір «зеленого» тарифу у межах одного природного ресурсу енергії. Це є об’єктивно виправданим. В ідеальних умовах функціонування енергетичного ринку держави вартість енергії, видобутої з будь-якого класичного чи альтернативного ресурсу, має бути нижчою за відпускну вартість енергії. Водночас виробництво (генерування) енергії з альтернативних джерел має бути рентабельним.

Висновки. Отже, через розгляд особливостей процесів формування правового забезпечення енергоефективності і використання альтернативних джерел енергії в Україні, які тривають з початку 1990-х років до сьогодні, можна визначити перспективи подальшого їх розвитку. З кінця 1990-х років українське законодавство орієнтувалося на законодавство країн ЄС. З 2000-х років ступінь цієї орієнтації підвищився. Щоб не відставати від світових та європейських тенденцій у сфері енергетики та використання альтернативних джерел енергії, Україна була змушена відмовитися від реалізації окремих своїх довгострокових стратегій на користь вивчення й імплементації основних елементів енергетичних стратегій та програм ЄС щодо розвитку енергетичної сфери в умовах формування загальноєвропейського ринку електроенергії. До цього у 2000-х роках в Україні лише планувалося будівництво заводів із виробництва біопалива, а в країнах ЄС уже здійснювався перехід до масового використання електромобілів; у кінці 2010-х років в Україні тільки планувалося надання пільг виробникам та імпортерам електромобілів і електродвигунів до них, а в декількох країнах ЄС уже реалізовувалися програми із виробництва та використання поїздів і автомобілів із двигунами внутрішнього згорання, які працюють на воді.

Діяльність із генерування, зберігання та постачання енергії ліцензується за правилами, визначеними НКРЕКП, яка здійснює контроль за діяльністю ліцензіатів – суб'єктів природних монополій. Крім НКРЕКП, регулювання діяльності у сфері енергетики здійснюють Президент України, КМУ, спеціальні міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Регулювання відносин із забезпечення енергоефективності та використання альтернативних джерел енергії також здійснюється на законодавчому рівні. Водночас оновлюються не лише окремі норми певних законів, а часто самі закони повністю. Стимулювання енергозбереження здійснюється достатньо прагматично: 1) вартість електричної та іншої енергії для державних та комунальних органів і підприємств, суб'єктів господарювання і домогосподарств постійно зростає, стимулюючи усіх запроваджувати енергозберігаючі технології і зменшувати споживання; 2) стимулюється видобуток (генерування) енергії з альтернативних джерел та перехід на споживання такої енергії через встановлення достатньо високих «зелених» тарифів; 3) потреба у захисті економічних інтересів держави сформувала стратегію зниження «зелених» тарифів для домогосподарств і суб'єктів господарювання залежно від моменту введення в експлуатацію енергоустановок (більший розмір «зеленого» тарифу для діючих виробників енергії у нових постановках НКРЕКП, порівняно з попередніми, пов'язаний з індексацією на рівень інфляції); 4) декарбонізація транспортного сектору економіки забезпечується наданням митних і податкових пільг виробникам та імпортерам електромобілів та електродвигунів до них.

Перспективи подальшого розвитку процесів формування правового забезпечення енергоефективності і використання альтернативних джерел енергії в

Україні полягають у посиленні наведених вище процесів і в орієнтації та імплементації прогресивних норм у законодавстві ЄС та окремих його держав-членів. Подальші наукові дослідження повинні спрямовуватися на вивчення положень законодавства ЄС і визначення можливості прийняття аналогічних в Україні.

Список використаних джерел

1. Гуйван П. Д. Правове регулювання постачання електричною енергією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 19 с.
2. Липницький Д., Міщенко Є. Узгодити податкове законодавство та законодавство з енергозбереження. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 6. С. 3–5.
3. Цаплін В. Регулювання енергетики: європейські перспективи та українська реальність. *Національна безпека і оборона*. 2002. № 9. С. 47–54.
4. Беляневич О. А. Про деякі особливості відповідальності споживача в договірних відносинах енергопостачання. *Вісник господарського судочинства*. 2005. № 2. С. 172–179.
5. Дерев'яно Б. В. Щодо структури програми використання енергії з альтернативних джерел. *Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. Донецк: Изд-во «Вебер» (Донецкое отделение)*. 2009. С. 68–74. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/299>
6. Битяк О. Ю. Господарсько-правове забезпечення функціонування електроенергетичного ринку України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. НДІ приват. права та підприємництва Акад. правових наук України. Київ, 2010. 20 с.
7. Накоренко В. П. Сучасні проблеми цивільно-правового регулювання постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право»*. 2011. Вип. 165. Ч. 1. С. 45–51.
8. Джумагельдієва Г. Д. Правове забезпечення енергосбереження: монографія. НАН України; Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк: Юго-Восток, 2011. 376 с.
9. Джумагельдієва Г. Д. Стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: економіко-правовий аспект. *Вісник НАН України*. 2012. № 10. С. 26–30.
10. Джумагельдієва Г. Д. Щодо відповідальності за порушення договірних режимів енергоспоживання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 1(9). С. 212–222.
11. Ващенко Ю. В. Правове регулювання збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію за Податковим кодексом України. *Фінансове право*. 2012. № 2. С. 12–14.
12. Ващенко Ю. В. Державне регулювання у сфері енергетики України: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 36 с.
13. Дзядикевич Ю. В. Шляхи гарантування енергетичної безпеки України. *Інноваційна економіка*. 2014. № 3(52). С. 25–30.
14. Джумагельдієва Г. Д., Єремєєва Н. В. Економіко-правова сутність і структура енергопростору. *Економіка та право*. 2017. № 3(48). С. 27–37.
15. Криворучко В. О. Цивільно-правове регулювання договорів енергопостачання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2017. 217 с.
16. Грудницька С. М., Руденко Л. Д. Правове регулювання ринків електричної енергії в Україні та інших країнах: порівняльно-правовий аналіз. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 153–157.

17. Руденко Л. Д. Правові засади стандартизації у сфері енергетики. *Правові горизонти*. 2018. Вип. 11(24). С. 10–14.
18. Дерев'янюк Б. В. Тенденції розвитку законодавства України про «зелені» тарифи на електричну енергію. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2(71). С. 62–71. URL: <https://repository.ndiprr.gov.ua/handle/765432198/257>
19. Дерев'янюк Б. В., Попович Т. Г. Правові аспекти стимулювання використання «зеленої» енергії у транспортній сфері України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. № 13. С. 236–242.
20. Про енергозбереження: Закон України від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 30. Ст. 283.
21. Про енергетичну ефективність: Закон України від 21 жовтня 2021 року № 1818-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 2. Ст. 8.
22. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1682-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 30. Ст. 238.
23. Про Національну комісію з питань регулювання електроенергетики: Указ Президента України від 8 грудня 1994 року № 738/94 (втратив чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738/94#Text>
24. Питання Національної комісії регулювання електроенергетики України: Указ Президента України від 21 квітня 1998 року № 335/98 (втратив чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/335/98#Text>
25. Про ліквідацію Національної комісії регулювання електроенергетики України: Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1057/2011. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057/2011#Text>
26. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики: Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1059/2011 (втратив чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1059/2011#Text>
27. Про ліквідацію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики: Указ Президента України від 27 серпня 2014 року № 693/2014. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693/2014#Text>
28. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Указ Президента від 27 серпня 2014 року № 694/2014. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/694/2014#Text>
29. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 51. Ст. 833.
30. Ващенко Ю. Проблеми правового статусу Національної комісії регулювання ринку комунальних послуг України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. Вип. 85. С. 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2010_85_8
31. Про порядок видачі Національною комісією регулювання електроенергетики ліцензій на провадження діяльності, пов'язаної з виробництвом, передачею та постачанням електричної енергії, комбінованим виробництвом теплової та електричної енергії, виробництвом теплової енергії на теплоелектроцентралях та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1999 року № 753 (втратила чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 18. Ст. 782.

32. Про затвердження Положення про порядок накладення на суб'єктів господарювання штрафів за порушення законодавства в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання: постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 1999 року № 1312 (втратила чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 30. Ст. 11.
33. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом: Затверджено постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 13 червня 1996 року № 15/1 (втратили чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-96#Text>
34. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності з оптового постачання електричної енергії: Затверджено постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 16 грудня 1996 року № 256 (втратили чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-96#Text>
35. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності на ринку природного газу: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 16 лютого 2017 року № 201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0201874-17#Text>
36. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності (ліцензійні умови) з постачання природного газу за нерегульованим тарифом: Затверджено постановою НКРЕ від 12 серпня 1999 року № 1042 (втратили чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 37. Ст. 1876.
37. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності (ліцензійні умови) з постачання природного газу за регульованим тарифом: Затверджено постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 12 серпня 1999 року № 1043 (втратили чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 37. Ст. 1877.
38. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності (ліцензійні умови) з транспортування природного газу магістральними трубопроводами: Затверджено постановою НКРЕ від 13 вересня 1999 року № 1195 (втратили чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 40. Ст. 2015.
39. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності (ліцензійні умови) з транспортування природного та нафтового газу розподільними трубопроводами: Затверджено постановою НКРЕ від 30 вересня 1999 року № 1263 (втратили чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 43. Ст. 2163.
40. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності (ліцензійні умови) із зберігання природного газу: Затверджено постановою НКРЕ від 3 грудня 1999 року № 1453 (втратили чинність). *Офіційний вісник України*. 1999. № 51. Ст. 2582.
41. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності (ліцензійні умови) з транспортування нафтопродуктів магістральними трубопроводами: Затверджено постановою НКРЕ від 8 червня 2000 року № 632 (втратили чинність). *Офіційний вісник України*. 2000. № 26. Ст. 1108.
42. Реєстр суб'єктів природних монополій, які провадять господарську діяльність у сфері енергетики: опубліковано 04 січня 2024 року, оновлено 04 листопада 2024 року. *Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг*. URL: <https://www.nerc.gov.ua/reyestri-nkrekp/reyestri-subyektiv-prirodnih-monopolij-nkrekp/reyestr-subyektiv-prirodnih-monopolij-yaki-provadyat-gospodarsku-diyalnist-u-sferi-energetiki>

43. Про утворення державного підприємства «Енергоринок»: постанова Кабінету Міністрів України від 5 травня 2000 року № 755. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-2000-%D0%BF#Text>
44. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC (Text with EEA relevance). URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/28/oj>
45. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.
46. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Енергетичного Співтовариства: Закон України від 15 грудня 2010 року № 2787-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 170.
47. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27–28. Ст. 312.
48. Основні положення енергетичних стратегій та програм Європейського Союзу щодо розвитку енергетичної сфери в умовах формування загальноєвропейського ринку електроенергії. Київ: Департамент міжнародного співробітництва та євроінтеграції, 2017. 92 с. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/2.-Energetychni-Strategiyi-YES.pdf>
49. Про затвердження Порядку контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14 червня 2018 року № 428. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0428874-18#n17>
50. Про встановлення «зелених» тарифів на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств: постанова НКРЕКП від 28 червня 2024 року № 1237 (втратила чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1237874-24#Text>
51. Про встановлення «зелених» тарифів на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств: постанова НКРЕКП від 24 вересня 2024 року № 1663. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1663874-24#n21>

Artem Solohub. Formation of legal support of energy efficiency and the use of alternative energy sources in Ukraine

The article set and solved the task to consider the features of the processes of forming legal support for energy efficiency and the use of alternative energy sources in Ukraine, to determine the prospects for the further development of these processes.

The importance of the energy sector and its irreplaceability for the economy of the state and its entities are indicated. Certain features of the processes of forming legal support for energy efficiency and the use of alternative energy sources in Ukraine are identified and characterized. The processes of forming relevant legislation from the beginning of the 1990s to the present day, the formation, reorganization and liquidation of state bodies regulating relations in the field of energy production and energy supply are presented. Trends and features of the aforementioned processes have been identified: 1) the cost of electricity and other energy for state and municipal bodies and enterprises, business entities and households is constantly increasing, stimulating everyone to introduce energy-saving technologies and reduce consumption; 2) the production (generation) of energy from alternative sources and the transition to the consumption of such energy is stimulated by estab-

lishing sufficiently high «green» tariffs; 3) the need to protect the economic interests of the state has formed a strategy of reducing «green» tariffs for households and business entities depending on the moment of commissioning of power plants (the larger size of the «green» tariff for existing energy producers in the new NCREPU resolutions compared to the previous ones is associated with indexation to the level of inflation); 4) decarbonization of the transport sector of the economy is ensured by providing tariffs exclusions and tax exemptions to manufacturers and importers of electric vehicles and electric motors for them. The conclusion is made about the further deepening of the above processes and trends, as well as about the further deepening of the implementation of progressive norms of the EU and individual EU member states legislation towards strengthening energy saving and increasing the degree of energy use efficiency. The methods of energy generation will change in evolutionary or revolutionary ways, and so will the legal stimulation of their rapid and effective implementation.

Keywords: energy efficiency, energy saving, alternative energy sources, business entity, household, «green» tariff, legal regulation, NCREPU, licensing, natural monopoly, electric vehicle, tax exemption, energy production (generation), decarbonization.

УДК 347.736

DOI 10.31558/2786-5835.2024.2.13

Циганович Олександр Віталійович,
аспірант Науково-дослідного інституту
приватного права та підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України

ПРЕВЕНТИВНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ БОРГІВ ЯК СПОСІБ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ

Стаття має на меті дослідити нормативне регулювання нещодавно впровадженої в українське законодавство процедури превентивної реструктуризації, визначити його сильні сторони і прогалини та виробити пропозиції щодо вдосконалення відповідних механізмів.

Під час роботи було досліджено нормативне регулювання превентивної реструктуризації, виділено її основні аспекти, проаналізовано різні етапи процедури. На основі проведеного аналізу виділено потенційні переваги та недоліки процедури для юридичної практики, запропоновано шляхи вирішення останніх.

Так, для більш ефективного регулювання засадничих аспектів превентивної реструктуризації пропонується виробити чітке визначення та перелік «ознак неплатоспроможності», які є ключовими для багатьох внутрішніх механізмів цієї процедури. Одним із можливих варіантів є їх формування на основі конкретних негативних показників фінансового аудиту. Водночас підходити до цього питання варто не суто математично, а на основі багатостороннього аналізу.

До того ж для збалансування механізмів превентивної реструктуризації у контексті прав боржників та кредиторів пропонується поширити дію субсидіарної відповідальності на випадки відмови боржника від проведення процедури на запит кредиторів, якщо в майбутньому банкрутство все ж сталося.

У статті також висвітлено проблему потенційних зловживань превентивною реструктуризацією, задля вирішення якої пропонується ускладнити її ініціювання, зокрема, поклавши на боржника обов'язок розкривати власну фінансову звітність в момент ініціювання процедури, підвищити вимоги до концепції превентивної реструктуризації, а також встановити відповідальність за фіктивне використання процедури.